

اهمیت جو مدرسه در سلامت اجتماعی دانش‌آموزان

روابط اجتماعی، حس تعلق به محیط و شادمانی در میان نوجوانان، از عواملی هستند که به‌ویژه در دوره تحصیل شکل می‌گیرند و تقویت یا تضعیف آن‌ها می‌تواند بر آینده فرد و جامعه اثرگذار باشد.

روابط اجتماعی، حس تعلق به محیط و شادمانی در میان نوجوانان، از عواملی هستند که به‌ویژه در دوره تحصیل شکل می‌گیرند و تقویت یا تضعیف آن‌ها می‌تواند بر آینده فرد و جامعه اثرگذار باشد. به گزارش ایسنا، در سال‌های اخیر، پژوهشگران به این نتیجه رسیده‌اند که سلامت روانی فقط به ابعاد فردی و هیجانی محدود نمی‌شود و جنبه‌های اجتماعی آن نیز اهمیت زیادی دارد. یکی از مفاهیم کلیدی در این زمینه، «بهریستی اجتماعی» است؛ یعنی میزان احساس تعلق فرد به جامعه، توانایی او در برقراری ارتباط مؤثر با دیگران، مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و پذیرش دیگران. برخلاف بهزیستی روان‌شناختی و هیجانی که توجه بیشتری دریافت کرده‌اند، بهزیستی اجتماعی کمتر مورد مطالعه قرار گرفته، در حالی که نقش مهمی در کیفیت زندگی دارد. از نگاه متخصصان، فردی که از بهزیستی اجتماعی بالاتری برخوردار است، در نقش‌های مختلف اجتماعی خود مانند دانش‌آموز، شهروند یا همسایه، عملکرد مؤثرتری دارد و زندگی اجتماعی پویاتری را تجربه می‌کند.

از سوی دیگر، محیط‌هایی مانند مدرسه که نوجوانان زمان زیادی از روز را در آن سپری می‌کنند، بستر مهمی برای شکل‌گیری این نوع از بهزیستی هستند. در این فضاها، عواملی مانند روابط میان معلمان و دانش‌آموزان، شیوه مدیریت، ارزش‌های حاکم بر مدرسه و میزان مشارکت و حمایت می‌توانند بر رشد اجتماعی نوجوانان تأثیرگذار باشند. همچنین، سرمایه اجتماعی، یعنی شبکه‌ای از ارتباطات، اعتماد و حمایت‌هایی که فرد از خانواده، دوستان یا جامعه دریافت می‌کند، به عنوان نیروی پنهان اما قدرتمند، نقش کلیدی در توسعه بهزیستی اجتماعی دارد. این دو عامل، یعنی جو مدرسه و سرمایه اجتماعی، اگر در تعادل و تعامل با یکدیگر باشند، می‌توانند زمینه‌ساز رشد پایدار نوجوانان شوند. در همین راستا، ناصر ناستی زایی، دانشیار گروه علوم تربیتی دانشگاه سیستان و بلوچستان، با هدف بررسی این رابطه، تحقیقی را انجام داده است. او در این پژوهش، به بررسی این موضوع پرداخت که جو حاکم بر مدرسه چگونه می‌تواند با کمک سرمایه اجتماعی، به بهبود بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان کمک کند. تمرکز او بر دانش‌آموزان هنرستانی در یکی از مناطق مرزی کشور بوده است؛ یعنی دانش‌آموزانی که در شرایط اجتماعی خاص تری به سر می‌برند و درک بهتر وضعیت آن‌ها می‌تواند در تصمیم‌گیری‌های آموزشی مؤثر باشد.

برای انجام این پژوهش، محقق ۲۳۸ دانش‌آموز هنرستانی را به شکل طبقه‌بندی شده انتخاب کرده و از آن‌ها خواسته تا به سه پرسشنامه درباره جو مدرسه، سرمایه اجتماعی و بهزیستی اجتماعی پاسخ دهند. سپس با استفاده از نرم‌افزارهای آماری، داده‌های گردآوری شده تحلیل شده‌اند تا مشخص شود رابطه این سه عامل چگونه است. نتایج این پژوهش که در «فصلنامه خانواده و پژوهش» وابسته به پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش و انجمن علمی مددکاران اجتماعی ایران منتشر شده‌اند، نشان دادند که بین جو مدرسه و بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان، رابطه مثبت و قابل‌توجهی وجود دارد؛ یعنی هرچه محیط مدرسه از نظر روانی و اجتماعی حمایت‌گراتر، مشارکتی‌تر و صمیمی‌تر باشد، دانش‌آموزان احساس تعلق و ارتباط اجتماعی بهتری دارند. به بیان ساده‌تر، اگر دانش‌آموزان در مدرسه احساس امنیت، حمایت و ارزشمندی کنند، به احتمال زیاد در جامعه نیز موفق‌تر و شادتر خواهند بود.

همچنین مشخص شد که سرمایه اجتماعی نقش واسطه‌ای دارد؛ یعنی جو مدرسه نه تنها مستقیماً، بلکه از طریق تقویت سرمایه اجتماعی هم می‌تواند باعث بهبود بهزیستی اجتماعی شود. در واقع، وقتی جو مدرسه به گونه‌ای است که در آن اعتماد، ارتباط و حمایت متقابل برقرار است، دانش‌آموزان احساس می‌کنند در شبکه‌ای از روابط سالم و قابل اتکا قرار دارند که به آن‌ها در تعامل با جامعه قدرت می‌دهد.

از دیگر نکات مهمی که پژوهش نشان داد می‌توان به این موضوع اشاره کرد که وجود ارتباط مثبت میان معلمان، مدیران و دانش‌آموزان، و همچنین مشارکت دادن دانش‌آموزان در تصمیم‌گیری‌ها، می‌تواند به ایجاد حس تعلق، اعتماد و در نتیجه افزایش سرمایه اجتماعی بینجامد. این موضوع برای مناطقی که با چالش‌های خاص اقتصادی و اجتماعی مواجه‌اند، اهمیت بیشتری دارد و می‌تواند سیاست‌گذاری‌های آموزشی را تحت تأثیر قرار دهد.

بر اساس یافته‌های این مطالعه، توصیه می‌شود مدیران و معلمان با ایجاد محیطی گرم، عادلانه و مشارکتی، فضای مدرسه را برای تقویت روابط اجتماعی و شکل‌گیری اعتماد میان اعضا آماده کنند. همچنین با تشویق دانش‌آموزان به فعالیت در گروه‌های علمی، هنری، ورزشی و فرهنگی، زمینه رشد سرمایه اجتماعی آنان را فراهم آورند. به کارگیری این راهکارها می‌تواند به رشد پایدار نوجوانان و ارتقای کیفیت زندگی اجتماعی آنان کمک کند.